

ЖОРСТКІ РАМАНС: ПАХОДЖАННЕ І ЖАНРАВЫЯ ПРЫКМЕТЫ

Жорсткі раманс з'яўляецца апошнім па часе ўзнікнення жанрам у песенным фальклоры Беларусі. І назва «раманс» адпавядае па ўсіх паказчыках гэтым праспяваным музычным творам. Даследчыкі адносяць узнікненне раманса да «творчасці вандроўных паэтаў-песеннікаў XIII–XIV стагоддзяў» [1, с. 49], а яго развіццё як сінтэтычнага, музычна-паэтычнага жанру пачынаецца ў другой палове XVIII ст., якое найбольш звязана з творчасцю кампазітараў розных краін: берлінская школа (М. Агрыкола, К. Ф. Э. Бах, Ф. Бэнда), Францыя (Э. Н. Мегюль, А. М. Бэртон, Н. Далейрак); Расія (А. М. Дубянскі, О. А. Казлоўскі, Г. Н. Цяплоў, А. Д. Жылін, Т. У. Жучкоўскі.). У той жа час пачынаецца і тэарэтычнае асэнсаванне праблем адзінства музыкі і слова ў працах Г. К. Краўзэ, А. М. Грэтры.

У Расію раманс пранік у канцы XVIII ст. з Францыі і адразу трапіў на дабратворную глебу росквіту рускай паэзіі і пачаў вельмі хутка распаўсюджвацца, набываючы характэрныя рысы краіны таго часу. У іх аснову былі пакладзены вершы Ламаносава, Дзяржавіна, Сумарокава і іншых паэтаў. Рэлігійна-сентыментальны характар кантаў і псалмаў меў моцны ўплыў на песні-рамансы, якія, дзякуючы гэтаму, захавалі (да паловы XIX ст.) сваю слязліваю сентыментальнасць. Гэтым была пакладзена аснова для «жорсткага» мяшчанскага раманса, які меў шырокую папулярнасць сярод гарадскога насельніцтва.

У XIX ст., асабліва ў творчасці кампазітараў рамантычнага кірунку, раманс займае вядучае месца сярод жанраў, адлюстроўваючы характэрныя для эпохі тэндэнцыі: зварот да ўнутранага свету чалавека, да скарбніцы народнага мастацтва. Песенная творчасць сярэдзіны XVIII–XIX стст. у Расіі, якая дайшла да нашых дзён, прадстаўлена галоўным чынам ананімнымі аўтарамі, бо асноўная маса народа была непісьменная. Таму прыдуманая мелодыя і тэкст, якія адлюстроўвалі ўсе настроі, перажыванні з жыцця такіх самых людзей (часам песні і рамансы ўзнікалі ў тым ці іншым прафесійным асяроддзі, якое аб'ядноўвала людзей), перадаваліся і несліся далей і такім чынам пераўтвараючыся ў народныя.

Разгледзім саму назву:

Раманс у музыцы – вакальнае сачыненне, напісанае на невялікі верш лірычнага зместу, пераважна любоўнага [2, с. 125].

Раманс (іспан. *romance*) – камернае вакальнае твор для голаса з інструментальным суправаджэннем. Тэрмін «раманс» узнік у Іспаніі і абазначаў свецкую песню на іспанскай мове, а не на лацінскай, як было ў царкоўных гімнах (песнапеннях) [3, с. 469-470].

У другой чвэрці XIX ст. у жанры абазначыліся два кірункі: «бытавы раманс» і «класічны». Бытавы, ці гарадскі, раманс – гэта звычайна аўтарскія творы з простага мелодыяй і гарманізацыяй, якія выконваліся ў розных сляях грамадства, ад знаці да гарадскіх нізоў. З бытавога гарадскога раманса пайшоў мяшчанскі ці «жорсткі» раманс.

У сучаснай беларускай фалькларыстыцы не існуе адзінага вызначэння жанра «жорсткага» раманса. Ён узнік прыкладна ў сярэдзіне XIX ст., яго росквіт прыпадае на апошнюю чвэрць XIX – пачатак XX ст. Месцам узнікнення «жорсткага» раманса лічыцца горад, ці, калі больш дакладна, прыгарад, прадмесце, дзе жылі звычайна ніжэйшыя слаі грамадства, так званыя мяшчане – сяляне, якія прыйшлі на заробкі, рабочыя, масцеравыя, абслуга, небагатыя гандляры. Мяшчане пачалі складаць сваю асабістую культуру, складваючы яе з гарадской і вясковая. І гэтая «трэцяя» культура праявіла сябе як вельмі жыццяздольная. Яна ўключала ў сябе паэзію і музыку (прыпеўка, раманс), танец (кадрыля), тэатр (балаган), жывапіс (лубок), дэкаратыўна-выяўленчае мастацтва і нават архітэктурную і пачала ўкараняцца ў вёску і за некалькі дзесяцігоддзяў захапіла яе. У жорсткім рамансе яскрава прасочваюцца асаблівасці «трэцяй» культуры. У ім можна знайсці і падабенства, і адрозненне як з фальклорам, так і з літаратурай.

Можна вылучыць наступныя асноўныя жанравыя прыметы «жорсткіх» рамансаў: сэнс твора лірычны, але звычайна з трагічным ухілам, яго змест прысвечаны нейкім пакутам, звычайна, любоўным; перабольшванне эмацыйных перажыванняў; пераважна драматычная развязка твора; у сувязі з тым, што раманс звычайна адлюстроўвае любоўнае перажыванне, ён ці мае, ці мае на мэце адрацата, што гаворыць пра дыялагічнасць; наяўнасць двух герояў нараджае адно з самых асноўных якасцей – яго інтымнасць, камернасць. Як правіла, «жорсткі» раманс захоўвае пераважна сямейна-бытавы змест аповеду, дзе дамініруючай тэмай з’яўляецца пачуццё кахання.

Прасачыўшы гісторыю развіцця раманса ад даўніны да сённяшняга часу, можна зрабіць выснову, што ўзнік раманс у простым асяроддзі (творчасць вандроўных паэтаў-песеннікаў) як фальклорны жанр, свой росквіт набыў на дабратворнай глебе высокай літаратуры і музыкі (прафесійныя і знакамітыя паэты, кампазітары і выканаўцы) і вярнуўся зноў у фальклорную традыцыю.

Літаратура

1. Левкодомов, Г. Ах, эти чёрные глаза... / Г. Левкодомов, Л. Фирсова. – М. : ЗАО РИФМЭ, 1998.
2. Кавалёва, Р.М. Фальклорная практыка : метаад. рэк. і праграма-апытальнік : для студэнтаў I курса філал. фак., якія навучаюцца па спец. 1-21 05 01 «Беларуская філалогія», 1-21 05 02 «Руская філалогія», 1-21 05 04 «Славянская філалогія» / Р. М. Кавалёва, В. В. Прыемка, Т. А. Марозава. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мінск : БДУ, 2009. – 176 с.
3. Музыкальный энциклопедический словарь / гл. ред. Г. В. Келдыш. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – 672 с.

4. Пропп, В. Я. Поэтика фольклора / В. Я. Пропп ; составление, предисловие и комментарии А. Н. Мартыновой. – М. : Изд-во «Лабиринт», 1998. – 352 с.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ